

Јован Спаић\*

## АКТИВНОСТ РЕПУБЛИЧКОГ ЦЕНТРА РС ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ РАТНИХ ЗЛОЧИНА

Пружа нам се могућност да сагледамо не само досадашњи рад и резултате рада МКСЈ, него и његове реперкусије на појединце, ентитете, државе, па и међународну заједницу и правила међународног хуманитарног права. Тиме се отварају и перспективе сагледавања модалитета превладавања уочених слабости, којих је несумњиво било у раду овог *ad hoc* суда.

Изложићемо рад МКСЈ са аспекта Републике Српске и укупне атмосфере, која се на основу његових ефективних резултата креирала у њој.

При томе, неће бити речи о самом формирању МКСЈ (о чему ће говорити неки други учесници), Правилнику о поступку и доказима, као и његовим другим правним документима, избору тужилаца и судија, који су поступали у суду и осталим правно-организационим елементима.

Дакле, полазећи од задатка МКСЈ „да кривично гони лица одговорна за тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије од 01. јануара 1991. године“ (Резолуција број 827 (1993) Савјета безбједности са 3217 сједнице одржане 25. 05. 1993. године) и с обзиром да су током „трагичног ратног сукоба“ у Босни и Херцеговини „злочине чинили припадници свих народа и да су злочини чињени над свим народима“, у Републици Српској је преовладало увјерење да ће пред тим судом бити кривично гоњена сва она лица (појединци), који су најодговорнији за почињене злочине. И то по принципу индивидуалне одговорности и без обзира којем народу припадали. Вјеровало се да ће МКСЈ изградити и поштовати такве критерије у свом раду, који ће му обезбиједити избалансиран однос према свим битним елементима, процеса које буде водио — жртвама починиоцима и злочинима. Тиме би се избјегли приговори о било каквој непристрасности и необјективности суда, без обзира на сву деликатност случајева, које буде рјешавао. Ефикасно спроведеним процесима над најодговорнијим припадницима из реда сва три народа, у разумном року и примјереним казнама „суд над судовима“ би не само обезбиједио кредибилитет себи и својим оснивачима, већ би помогао и у утврђивању истине о догађајима

---

\* Директор Републичког центра за истраживање ратних злочина Републике Српске у Бања Луци.

у БиХ током 1992–1995 године. Тиме би, истовремено утро пут помирењу народа на овом простору, као услову заједничког живота у будућности.

Да ли је МКСЈ испунио таква очекивања? Какав је био његов рад и како се могу оцијенити његови резултати? Да ли се они могу и требају сагледавати искључиво кроз број оптужених и осуђених лица? Мишљења сам да „садржину и ефективност“ тога рада, можемо потпуније и објективније сагледати и кроз неке друге „резултате“, које је он дао до сада. Навешћу неке од њих:

- Бројни и ненајављени претреси са насилним упадима у приватне станове и куће, пословне и вјерске објекте у потрази за оптуженим лицима или доказним матријалима

- Насилно одузимање обимне документације од бројних субјеката, физичких и правних лица. У неким случајевима и без пописа одузетог. Због тога власници и не знају шта им је све одузето. Појединци сада не могу остварити нека од својих права, јер им недостају докази, а до њих не могу доћи

- Тајне оптужнице

- Командна одговорност

- Правно нестандардизована категорија „удружени злочиначки подухват“, чиме је створена могућност неконзистентног тумачења

- Хапшења оптужених у њиховим становима, кућама, пословним просторијама или на путу од стана до радног мјеста, уз демонстрацију непримјерене силе и метода, а у неким случајевима и без претходно пружене прилике тим људима да се предају

- Вишегодишњи притвори

- Дуготрајна суђења

- Умирање оптужених током поступка у притворској јединици

- Изречене казне затвора

- Несхватљива индолентност према истраживању случајева у којима су жртве били Срби, а који су по критеријима самог МКСЈ спадали у његову надлежност (Нпр. због великог броја жртава или политичке односно војне позиције одговорног лица). Такви су случајеви нпр. „Добровољачка улица“, „Тузланска колона“, „Злочини у Сарајеву“, „Мркоњић Град“, или појединци као нпр. Изетбеговић Алија, Туђман Фрањо, генерал Бобетко Јанко и други.

Карактеристичан је у вези са овим одговор потпарола МКСЈ листу ПРЕСС од 04. 01. 2009. године, у којем „објашњава“ свој однос према истраживању и процесуирању оваквих случајева:

„Тужилаштво води истраге и подиже оптужнице на основу информација и доказних материјала којима располаже. На жалост, као што Вам је вјероватно добро познато, сарадња власти из Републике Српске и Србије са Тужилаштвом је, током дугог низа година, била заправо непостојећа. То се није односило само на сарадњу у вези са предметима у којима су оптужене особе српске националности, већ се такође односило и на сарадњу у вези са предметима у којима су жртве српске националности и јако негативно се одразило на те ис-

траге. То потпуно одбијање сваке сарадње је заправо значило да су свједоци злочина над Србима у највећој мјери били недоступни истражитељима Хашког Трибунала јер су живјели на територији РС и Србије. За све то вријеме су власти на чијим територијама су живјеле жртве других националности омогућавали несметан приступ истражитељима и углавном чиниле све како би им олакшали рад на истрагама злочина.

„Временом (и то од релативно недавно) се сарадња РС и Србије са Тужилаштвом знатно побољшала. Међутим, због стратегије испуњења мандата суда и Резолуције Савјета безбједности с тим у вези, све истраге су обустављене закључно са 31. децембром 2004. године тако да је најбитније вријеме већ било изгубљено. Поред тога, велики дио материјала који је Тужилаштво у међувремену добило из РС и Србије се није могао користити у судницама као доказни материјал. (Некада се чинило да они који прикупљају и шаљу те материјале можда нису најбоље упознати са тим какви се доказни материјали могу изводити на суду).

„Поред тога, мандат Хашког Трибунала је ограничен — као *ad hoc* институција, он није ни био у могућности да се бави свим злочинима. До краја свог мандата, Трибунал ће судити укупно неких 126 особа. Статистике указују на то да су у ратовима у бившој Југославији на хиљаде људи чинили злочине, тако да велики дио посла остаје домаћем правосуђу.

„Тужилаштво Хашког Трибунала већ годинама сарађује са локалним Тужилаштвима по питању пребацивања предмета. Треба имати на уму да, уколико има доказа, домаће правосуђе ништа не спречава да особама којима је суђено пред Трибуналом, суди за друге злочине. (Погледајте, нпр. предмете у вези са Мирком Норцем — он је за неке злочине већ осуђен у Хрватској, а за друге злочине је против њега подигнута оптужница пред Хашким Трибуналом (та оптужница је касније такође пребачена на хрватско судство, гдје је предмет управо у току)“.

— Правно врло сумњива пресуда генералу Радославу Крстићу, првенствено у односу на правну квалификацију (помагање и подржавање у геноциду). При томе уопште не умањујемо и уважавамо све жртве које су страдале при догађајима у и око Сребренице од 10–19. јула 1995. године. Наиме, правоснажном пресудом генерал Крстић је осуђен за злочин помагања и подржавања у геноциду. Претходно, међутим нико није осуђен као извршилац тога злочина. Утврђено је, дакле, да је тај „злочин над злочинима“ почињен и да је генерал Крстић у томе помагао. Извршилац тога злочина, дакле тек треба да се „нађе“, оптужи и осуди. Тиме је створена врло деликатна правна ситуација са могућностима различитих манипулација. За овако тежак злочин, све конзеквенце су морале бити правно ријешене на апсолутно конзи-

стенан начин, који не би могао ту „пресуду над пресудама“ никада и ни од кога довести у питање.

— Мада је МКСЈ није донио, али је утицао на њено доношење, због чега се може сматрати као „његов“ резултат, је и пресуда Међународног суда правде по тужби Босне и Херцеговине против Србије, која се добрим дијелом ослања на пресуду управо генералу Крстићу.

— У слиједећим табелама приказани су неки бројчани подаци из поступака пред МКСЈ и смртно страдалим у БиХ током 1992–1995. године.

Табела 1.  
Подаци о броју осуђених и ослобођених лица из БиХ  
пред МКСЈ са 31. 03. 2009. године

Националност	Оптужено	Осуђено	Ослобођено	Поступак у току
Србин	68	37	—	14
Хрват	25	11	4	6
Бошњак	10	5	3	1
Укупно	103	53	7	21

Националност	Повучена оптужница	Обустава поступка због смрти	Пребачено у Суд БиХ
Србин	2	5	9
Хрват	3	—	1
Бошњак	—	1	—
Укупно	5	6	10

Погледајмо сада податке о броју смртно страдалих током трагичног сукоба 1992–1995 године у БиХ, према невладиној организацији IDC — Сарајево, која је углавном прихваћена као врло поуздана и респектабилна агенција.

Табела 2.  
Статистички преглед укупног износа  
изречених затворских казни од стране МКСЈ-а  
(Стање на дан 11. 05. 2009. године)

Националност	Изречене казне затвора
Срби	596 год. затвора
Хрвати	157 год. затвора
Бошњаци	48 год. и 6 мјесеци затвора

Табела 3.  
Подаци о смртно страдалим

Националност	Смртно страдало	Цивили	Војници
Срби	24.905 – 25,62%	39.684 – 40,82%	57.523 – 59,18%
Хрвати	7.788 – 8,61%		
Бошњаци	64.036 – 65,88%		
Укупно	97.207	97.207	

Ако имамо у виду све напријед изнијете резултате, поставља се питање, на основу којих критерија „омјер у злочину, који је успоставио Трибунал, је осумњичених из српског народа 85 посто, из реда хрватског 12 посто и бошњачког 3 посто.“<sup>1</sup>

Оваквим и бројним другим „ситнијим“ резултатима МКСЈ је утицао на креирање атмосфере у Републици Српској према њему. Крајњи ефекат је да тај Трибунал није прихваћен као „праведан“, јер је запоставио кажњавање злочинаца због злочина почињених над припадницима српског народа.

У складу са Стратегијом испуњавања мандата суда, све истраге у МКСЈ су обустављене са 31. 12. 2004. године. Од тада је започео и поступак транзиције свих незавршених предмета на правосуђе земаља бивше СФРЈ. У Босни и Херцеговини су основани Тужилаштво и Суд БиХ. У њиховој надлежности су, поред осталих и кривична дјела против човјечности и вриједности заштићених међународним правом. (Глава XVII Кривичног закона БиХ). У законодавној процедури, усвојени су Кривични закон и Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине. Истина, треба нагласити да су нижа тужилаштва и судови у РС и ФБиХ тзв. окружна/кантонална, под одређеним законским условима, такође надлежна за поступање у предметима ратних злочина. Међутим, МКСЈ је такође инволвиран у рад Тужилаштва и Суда БиХ, јер је овлаштен да надзире и пружа стручну помоћ овим институцијама. Тако он заправо наставља да и даље дјелује, само на други начин.

У међувремену, Вијеће министара Босне и Херцеговине усвојило је Државну стратегију за рјешавање предмета ратних злочина. Формирано је и Надзорно тијело за праћење спровођења ове стратегије.

У таквој ситуацији се поставља питање, да ли ће правосуђе у Босни и Херцеговини наставити политику МКСЈ у предметима ратних злочина? Први резултати показују да би то могло бити управо тако. А, ако би се то стварно и десило, онда то не би сигурно било добро за процес истине и помирења, који се покушава имплементирати не само у Босни и Херцеговини, већ на просторима шире регије.

<sup>1</sup> Из изјаве Ахмић Амира, бошњачког официра за везу са МКСЈ сарајевском листу „Дневни аваз“ фебруар 2009. године.

Jovan Spaić

### ACTIVITIES OF THE REPUBLIC OF SRPSKA CENTER FOR THE INVESTIGATION OF WAR CRIMES

Based on UN Resolution 827 (1993) setting up the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, there was an impression on the Serbian side that an even-handed approach would be undertaken to prosecute major war crimes perpetrators from each of the countries involved in the 1992–1995 conflict in Bosnia and Herzegovina, and indeed from each of the communities within BH. In practice, however, that expectation was not met. Accordingly, from his vantage point as Director of the Republic of Srpska Center for War Crimes Investigation and Cooperation with ICTY, the author assesses the “results” achieved by the Tribunal in the following areas, among others: unannounced searches of private homes and public and religious institutions conducted in a way which is clearly disrespectful of the fundamental rights of their targets; arbitrary seizures of documents and other evidence, often without a receipt given to their owners; secret indictments; the use of the legally debatable concept of Joint Criminal Enterprise and its potential for serious abuse; lengthy trials and unreasonably long sentences, especially for Serbian accused; inexplicable inefficacy in the pursuit of perpetrators where the victims were Serbs, etc. The lame excuse offered by an ICTY spokesman for the last of the mentioned points is presented. Finally, the legal inconsistencies of the Krstić verdict and the fact that such a defective finding could have been incorporated into an ICJ judgment are also discussed. There are two tables reflecting total ICTY sentences by ethnic affiliation and an ethnic breakdown of mortality during the BH war.

Јован Спаић

### АКТИВНОСТ РЕПУБЛИЧКОГ ЦЕНТРА РС ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ РАТНИХ ЗЛОЧИНА

Полазећи од Резолуције Уједињених нација 827 (1993), којом је био основан Међународни кривични трибунал за бившу Југославију, утисак на српској страни био је да ће починиоци свих ратних злочина на територији Босне и Херцеговине између 1992. и 1995. одговарати за своје поступке без обзира на етничку припадност. Међутим, на делу то очекивање се није испунило. Са своје осматрачнице, у својству директора Центра за истраживање ратних злочина и сарадњу са МКТБЈ, аутор оцењује „резултате“ које је постигао трибунал, између осталог, и у следећим областима: ненајављени претреси по приватним становима и јавним и верским установама који су били спроведени на начин који несумњиво крши основна права; самовољно одузимање докумената и другог доказног материјала, често без реверса власницима; тајне оптужнице; коришћење правно дискутибилног механизма удруженог злочиначког подухвата и његов потенцијал за озбиљну злоупотребу; предугачка суђења и неразумно дуге временске казне, посебно оптуженицима српске националности; необјашњива неефикасност у кривичном гоњењу починиоца у случајевима где су жртве били Срби, итд. Неубедљиво оправдање које МКТБЈ нуди за последњу од ових злоупотреба разматра се детаљније. На крају, анализирају се правне недоследности пресуде у предмету Крстић, као и чињеница да је тако мањкава пресуда могла бити уграђена у једну пресуду Међународног суда правде. У две табеле приказују се укупне казне које је МКТБЈ до сада изрекао по етничкој припадности, као и етничка структура морталитета током рата у Босни и Херцеговини.